

ՎԵՐԳԱՐԻ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Ցարական դինն է . . . 130 շաշ
Վեցամսեայ . . . 70
Զաւամսեայ . . . 40
Մէկ ծանուցումը տողին 80 փարա է :
Ստորագրութիւնները կանխիկ են :
Ստորագրութիւնները ամեն ամսոյն 1 ին
եւ 16 ին կը սկսին :

Դուրս երթալիք լրագրներուն համարուն
ծախքը ամեն մէկ թիւին համար 80
փարա է :
Լրագրոյս վերաբերեալ համակ կամ որ
եւ ինչ գրութիւն, խմբագրին պիտի
ուղղուի . եւ ասոնց համարուն ծախ-
քը խրկողին վրայ է :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 4 ՅՈՒՆԻՍ

Հնդկաստանէն եկած վերջին լուրե-
րը աւելի քաջալերական են, եւ մեծ յոյս
կուտան որ ապստամբութիւնը չուտով
կը զսպրկի: Հնդկաստանի Ռամաներուն
կամ քնիկ իշխաններուն մեծ մասը անգ-
ղիացւոց հաւատարիմ գտնուելով անոնց
հետ կը միաբանին ապստամբները զսպե-
լու համար:

Տէլէգի մէջ ապստամբներուն դրած
նոր թագաւորը պատգամաւորներ խրկի
է Եւրոպի Ռամային որ գէջը տունէ ան-
գղիացւոց դէմ: Ռաման պատգամաւոր-
ներն սպաննէ: Սուրբօրի եւ Պարթո-
րի ռամանները իրենց զօրքերը անգղիաց-
ւոց ծառայելու խրկի են: Բուրթիալ-
լահի Ռաման իր հոգին անցած ապս-
տամբական գրգռիչ նամակները բռնելով
անգղիացւոց խրկի է:

Անգղիացիք ապստամբութեան կեդ-
րոն եղած Տէլհի քաղաքը պաշարի են:

Միւրութի մէջ բանտարկեալ հին-
գիկ զինուորներէն շատերը որ ապստամբ-
ներուն ձեռք բանալէն հանգիցան, ան-
քէտ . . . Դժբախտաբար ասոնց վարկաւորով
իրենց կամօքը վերստին բանտը մանել
ուզի են:

Ա. երջապէս կըսվի թէ ապստամբու-
թեան հոգին՝ մինակ Պէնկալայի բանա-
կին մէջ տիրած է, որ միւս բանակնե-
րուն պէս լաւ կարգաւորեալ չէ եղեր:

Անգղիոյ խորհրդարանին մէջ Հնդ-
կաստանի ապստամբութեան վրայ խօսք
ըլլալով, Հնդկաստանի գործերուն վե-
րատեսուէր պաշտօնեան իմացուց, թէ
յուլիսի մէջ տարւ հազար զօրք Անգղիա-
յէն Հնդկաստան պիտի հասնին, 4000
հոգի ալ ետքը պիտի խրկուին, եւ աւել-
ցուց թէ Հնդկաստանի ապստամբութիւ-
նը վտանգ մը չկրնար բերել Անգղիոյ իշ-
խանութեանը:

Եւրոպական լրագրիւրը հետեւեալ
տեղեկութիւնները կուտայ անգղիական
Հնդկաստանի ժողովրդեան թուոյն եւ
անգղիացւոց հոն ունեցած զօրութեանը
վրայ:

Անգղիական Հնդկաստանը գրեթէ
բոլոր Եւրոպայի չափ ընդարձակութիւն
եւ 160 միլիոն բնակիչ ունի:

Եւրոպական երկիրն ու այսչափ
ժողովուրդը կառավարելու համար Հնդ-
կաստանի անգղիական ընկերութիւնը 260
հազար յատուկ զօրք ունի, որոնց 240
հազարը բնիկ Հնդկաստանցի եւ 20 հա-
զարը Եւրոպացի են: Ըսոնցմէ զատ 30
հազար ալ արքունական ըսված եւրոպա-

յի զօրք ունի, որոնց համար ընկերու-
թիւնը տարին 10 միլիոն լիւս կը վճարէ
Անգղիոյ կառավարութեան: Օրնու-
րութիւնը կամաւոր է, եւ այն կերպով
կարգի դրված, որ եթէ ընկերութիւնը
ուզէ, միլիոն մը զօրք կրնայ ոտք հանել
քանի մը աւելորդ մէջ: Հետեւի զօրքերն
բնդհանրապէս կռապաշտ հնդիկներն են,
իսկ ձիաւորները մահմետական են:

Եւրոպական լրագրաց խօսքին նա-
յիլով, Պաղղիոյ կառավարութիւնը մեծ
զօրութեամբ Անգղիոյ կառավարութեան
գործակից պիտի ըլլայ Չինաստա-
նի պատերազմին մէջ: Արաւել թէ Պաղ-
ղիոյ կառավարութիւնը հրաման խրկի
է իր նաւարանները որ 15 հատ մեծ փո-
խադրական նաւեր պատրաստուին, ուսկից
քանի մը լրագր կը հետեւեցնեն, թէ 20
հազար զաղղիացի զօրք պիտի խրկուին
Չինաստան:

Պաղղիացւոց Ա. Կարօլին կայսրը
յուլիս 14/26 ին Պաղղիոյ հարաւային
կողմը Բոմպէյէն քաղաքը գնաց, ուր
երսուէն կամ քառուէն օր պիտի մնայ կը-
սեն հանրային ջուրերը մոտեցու համար:

Փարիզէն Պէլժիբայի Լեֆէբրըն
հրահրէ զՎալտէր համալս. մ. տ. ո. եւ տ. ո.
թէ Ա. Կարօլին կայսրն ու կայսրու-
հին յուլիս ամսոյ վերջերը Անգղիա պի-
տի երթան ու շաբաթ մը հոն կ'ենան:

Յունիս 18/30 ին Ղէզզիբէին լուր
եկաւ Պաղղիոյ կառավարութեան, թէ
զաղղիացւոց զօրքերը մեծ յաղթութիւն
մը ըրեր են Պապիկներուն դէմ: Այնպե-
սեպ Պաղղիոյ պաշարման եւ առնելու պատե-
րազմներուն մէջ անուանի եղաւ Մաք-Մա-
հոն զօրապետը որ զաղղիական զօրաց
բաժիններուն մէջուն կը հրամայէր, թէ
թեւ կերպով մը վերաւորվի է:

Իտալիայէն եկած լուրերը կը ծանու-
ցանեն թէ Ղէզզիբէին, Լիվոռնոյի եւ
Կարօլի տէրութեան մէջ ապստամբու-
թեան փորձեր եղեր ու զսպրկի են:

Ապստամբութեան առաջնորդները
նախ Ղէզզիբէին Սարոնիայի նաւական
ընկերութեան Բաւլաք անուն շոգենա-
ւը նստեր, ծածկան մէկէն ի մէկ նաւուն
տիրեր ու Կարօլի տէրութեան ձեռքը
եղած Բոնօս կղզոյն վրայ երթալով՝
ցամաք իջեր ու հոն գտնուող 300 ի չափ
բանտարկեալները ազատեր են: Յետոյ
անոնց հետ շոգենաւը նստեր Կարօլի
տէրութեան Սարի ըսված ծովեզերեայ
քաղաքը իջեր են ու հոն գէջը առնելով
երկրին ներսերը քալել սկսի են:

Կարօլի կառավարութիւնն այս ե-
ղելութիւնը իմանալուն պէս շոգենաւը
ֆրգաթներ խրկի են որ Բաւլաք շո-

ղենաւը բռնէր են, եւ զօրաց զուգըր
հաննէ ապստամբներուն ետեւէն:

Ապստամբները Կարօլի Սարի գա-
ւառին պահապան զինուորներուն հետ
կռուեր են, բայց յաղթվիւր փախեր են.
մէկ քանին ալ բռնվիւր են:

Լիվոռնոյի մէջ ալ ապստամբները
տեսչութեան զինուորներուն հետ կռու-
ւելով՝ 14 հոգի կորսնցուցեր են. քանի
մըն ալ զինուոր մեռեր է:

Ղէզզիբէին կը գրեն, թէ յուլիս 17
ին գիշերը քաղաքին մօտը եղած Ս. Կա-
թարա գեղը տան մը մէջէ 3000 ի չափ
հրացան եւ ուրիշ շատ զէնք ու վառօդ
զտնրվի է: Բաղաբին մէջ ալ պահա-
պան զօրաց թիւը կրկնապատկի է, եւ
խուզարկութիւններ ընելով շատ զէնք
զտնրվի է թէ տուններուն մէջ եւ թէ
փողոցները: Ապստամբները վախալով
որ ձեռք կ'իյնան, վրանին ունեցած զէն-
քերին փողոցները կը ձգեն եւ այնպէս
կը փախն եղեր: Եւստամբներէն շա-
տերը բռնվիւր են:

Եւստիոյ ու Սարոնիայի կառա-
վարութեանց մէջ ծագած դժտուրութիւնը
խաղաղելու եւ դործը կարգի դրելու վը-
րայէ Ա. Եննայի զաղղիական դեսպան Պ.
Պուրբէն սեպտեմբրի միջնորդութեամբ:

Ֆրանսիոյ թիւն լուր կուտան, թէ
ռուսաց Ա. կայսրն ու կայսրուհին յու-
լիս 17/29 ին հոն հասեր եւ անկէջ ծամ-
բանին շարունակի են դէպ ի Տարմը-
թառ:

Տրապիզոնէն գրված նամակ մը լուր
կուտայ, թէ յուլիս 18/30 ին ռուսերը
մէկ պատերազմական շոգենաւով եւ եր-
կու թնդանօթակիր մակոյկով Չէքե-
ղաստանի ծովեզերքը եղած Ալէքսանդր
նուն գեղին առջեւ երթալով, կտուր լե-
ռանը վրայ Չէքեղներուն ունեցած մարտ-
կողմաբանութիւնն ու Չէքեղները փախ-
ցնելով՝ ցամաքը ելեր՝ շուկան կողոպ-
տեր են, եւ օսմանեան մեծ մակոյկ մը բռ-
նելով մէջն ապրանքներն առեր ու մակոյ-
կը խորտակի են:

Ուրիշ երկու օսմանեան մակոյկ ալ
որ վաճառք տարեր էին հոն, Ռուսաց
ցամաքը ելելը տեսնելուն պէս՝ փախել
ուզեր են, բայց ռուսերը շոգենաւով եւ
տեւնուն հասեր, բռնէր, մէջն նաւատի-
ները բանտարկի են:

Պարսկաստանէն եկած նամակները
կը ծանուցանեն, թէ Ա. շահը հրաման
խրկի է բոլոր գաւառաց կուսակալներուն
որ այսուհետեւ ամեն տարի չապան ամ-
սոյն 15 երրորդ օրը՝ իրենց Ալի մարգա-
րէին որդւոյն Մէհմէտ Բէ Բէսուլին տօ-

նախօրութիւնը՝ իրենց ազգային Կու-
րուսու Սուլթան ըսված մեծ աօնին պէս
ամենամեծ հանդէսներով կատար-
վի: Եւս Սէհաի Ալի Բէսուլը Պար-
սիկներուն Մեհմէտէ որ աշխարհք պի-
տի դայ եւ անհաւատները ջնջէ:

Ա. Շահը իր հրովարտական մէջ
պանիկա Մէհմէտ Սահապ Օհման կը կոչէ
որ՝ պաշտօնան տիկեղերաց ըսել է:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ինչպէս որ նախընթաց թուով ծա-
նուցինք, օգոստոսի առ Ինքնակալին վե-
հաղուն որդւոց թրխատութեան հանդէ-
սը ուրբաթ օրը վերջացաւ:

Տոյմա-Պահաճի կայսերական պալա-
տին մէջ անցեալ երեքշաբթի իրիկուն դես-
պանաց տրված մեծ հացկերոյթը իրաւ
փառաւոր ու չքեղ եղաւ:

Գեղարանէն իւր իւր տիման հրաւիրեալները Տոյմա-Պահաճի
պալատին հրաւիրանաց արահետուն մէ-
կուն մէջ ժողովված ատենին, օգոստոս
վատ Ինքնակալը անոնց քով գնաց, ու
աղնուական սիրալիւր խօսքերով զանոնք
պատուեց:

Անգղիոյ դեսպանը՝ իւր բոլոր պաշ-
տօնակիցներուն երրցագոյսը ըլլալով, սո-
գոստոսի առ Ինքնակալին պատասխանե-
լու պատիւը անոր ինկաւ:

Ետքը արարողապետ Բեաթի պէյը
զանոնք առաւ զահայից փառաւոր արահ
տարաւ, ուր պատրաստուած էր արքա-
յական սեղանը: Դեսպաններէն գատ,
նաեւ անոնց առաջին քարտուղարները, Բ.
Դրան բոլոր նախարարներն ու բարձր-
աստիճանաւորներն, Իւլէմանե-
րուն զուլանները, քաղաքական եւ զինուո-
րական կարգի ղեկաւոր պաշտօնատար-
ները՝ ընդ ամենը հարիւր յիսուն հոգի
պատիւ ունեցան այս մեծ խնջոյքին ներ-
կայ գտնուելու:

Արաւիկոյն վերջը Անգղիոյ դեսպանը
օգոստոսի առ Ինքնակալին կենացը եւ
բարձրապատիւ մեծ եպարքոսն ալ բոլոր
բարեկամ տէրութեանց կենացը համար
խմել առաջարկեց:

Ետքը բոլոր հրաւիրեալները արքու-
նական կառքերով հանդէսին տեղը գա-
ցին:

Պայտերական հրամանաւ

Ա. Եննայի մէջ Բ. Դրան գործա-
կատարութիւն ընող Խահան պէյը Պէն-
լին օսմանեան դեսպան անուանեցաւ
փոխանակ Բէմալ Էֆէնդիին որ ուրիշ
պաշտօնի կոչված է:

Ժամը 11-ին միջոցները ցույց տալիս կռիւ մը պատահեցաւ Պէյօղլուի շէտակ ծածկան, որ հետեւեալ կերպով կը պատմուի:

Օսմանցի տիրիանց կառք մը Սար-տենիոյ հին դեսպանատան դիմացը խա-նութի մը առջեւ կեցած ըլլալով, հազիւ երկու կողմը մէկ մէկ կանգուն տեղ մնա-ցեր էր անցուգարծի: Սարտենի հետ դա-ցող ներքիններէն մէկը զայրադին աչքով մը կընայէր կառքին քովէն անցնողներուն: Նոյն միջոցին Սամուռնի անդրիտական հիւ-պատան կը գայր Պ. Սարաչչին անգղի-ացին կառքին քովէն անցնելով՝ կառքին մէջ նայեր է: Ներքինին դեղին կաշիէ կարծ խորագանով մը երկու անգամ Պ. Սարաչչինի գլխուն կը զարնէ եւ վերադ-րը գլխէն վար կը ձգէ:

Պ. Սարաչչին ճոճ գտնուող ուրիշ անգղիացիի մը օգնութեամբ խորագա-նը ներքինիին ձեռքէն կանւն ու ծածկան շարունակելով երբոր շարաւրվածու Սիւնիէին խանութին առջեւ կը հասնի, ներքինին ձեռքը դաշոյն մը անոր վրայ կուգայ: Պ. Սարաչչին անցնողներուն մէկուն ձեռքէն դաւազան մը առնելով՝ ներքինիին հարուած մը կուտայ զանկա-հա վրէժէ ու ինքը կը փախչի: Ներքինին պօսալով ուրիշ ներքինի մը եւ ծառայ մը ձիւնիին վազցնելով Պ. Սարաչչինի ետեւէն կը հասնին բաց թուրերով, եւ մէջերուն մէկը անոր հարուած մը կու-տայ երբոր Պ. Սարաչչին Պ. Քինէի դուռը կը բանար որ ներս մտնէ: Սակայն թուրը իր վրայ իջած առնել, գլուխը կը ծռէ, եւ կրնակէ կը զարնուի: Ներքինի-հարուած մընալ կիշնէ վրան, բայց կը վերադառնայ թուրը փողոցի քարերուն հան-գիւղելով կը ծռի: Պ. Սարաչչին տա-նը դռնէն ներս կը մտնէ ու դուռը վայ-նէ կը գոցուի: Օրիշը զարնող ծառան հոն դրանք առջեւ թուրը շտիկելով, ինքը

եւ իւր ընկերը կը դառնան կառքին քով:

Նոյն ժամը դեսպանատան խաւերը խիտն խմանալով եղիւ թիւնը՝ կը վա-զեն կու գան Պ. Սարաչչինի փախած տանը դուռը կը պահեն: Պ. Սարաչչին նոյն տանը մէջ սկզբնական դարձանքը կընդունի, եւ հիմա վառնալ անցնողը ինքն է:

Սարաչչին անցնելու համար քննու-թիւն կը ըլլայ Նոյն ժամը քանիչէրիային մէջ:

— Նոյն ժամը, Պ. Սարաչչին ա-նուն անգղիացի փախտարան մը՝ Լուս-ւաւ գետի շոգենաւով Օրթաքեղ դա-ցած առնել, շոգենաւին մէջ տիտուակ մը կը տեսնէ, որուն վրայ օսմանցի դե-նուորական նուագածու մը ծրար մը դը-րած էր, եւ կուգէ տիտուակը առնուլ եւ նստիլ, զինուորը չիողոր, Պ. Սար-չչին ալ բռնի կը քաշէ կ'առնու: Նը-ւագածուն եւ իր եօթը ընկերները խոր-հուրդ կընեն որ անգղիացին շոգենաւէն դուրս ելլէնէ վնաս առնուին անկէ: Պ. Սարաչչին Օրթաքեղ կըլլէ, անոնք ալ ետեւէն, եւ երբոր անմարդի փողոց մը կը հասնի, վրան կը յարձակին, եւ չարա-չար կը ծեծեն զանիկա:

Սարաչչին անգղիացիի գործին համար Պ. Սարաչչին Նոյն ժամը դեսպանատան բերնովը Ռ. Քանիս դանգաւ ընելով, յանցաւորները փնտալելով զանրվեցան եւ ամեն մէկը իրենց դռնէն տեսնէն դատաւարութեան 300 ական դաւազան ուտելու: Նոյն ժամը դեսպանատան պատի-ժը չափազանց համարելով, դաւազանը մարդ գլուխ 10 ի իջեցուց: Պ. Սար-չչին եւ Նոյն ժամը դեսպանատան թարգ-ման մը այս յանցաւորներուն պատժելու տեղը գտնել, եւ երբոր ծեծը պիտի սկսէր զինեալ զօրաց առջեւ, Պ. Սարաչչին ըսաւ թէ ինքը քրիստոնէայ ըլլալով՝ ան-յիշաւարութեան պարտքին հաւատարիմ կը կենայ, ուստի խնդրեց որ վճարված

պատիժը չարիք յանցաւորներուն:

— Վարդիպիտան Լուս-ւաւ լոպիւրը կըսէ, թէ Վարդիպիտան գործա-կար թիւնը տեսնելով որ ժամանակէ մը ի վեր կանանց պատմու ծանին (Ֆիսթան) տակը գործած վաճ-ան հիւթիմ բռնու միջոցով մարտերէն շատ ապրանք կը փախէ, որոշերէ կըսեն Փարիզի եւ ուրիշ գլխաւոր քաղաքացիները իրն դորձակալներ դնել, որպէս զի քրիստոնէ-ունեցող պատմու ծանին լոպիւրը բոլոր կանայքը գնեն:

— Նոյն ժամը շարթու երկու պատ-դաւաւոր եկան Պ. Պօլիս Լիթովիպի (Հալէպիստան) թէպէր թագաւորին կողմանէ:

Լիթովիպի ժողովուրդը չորս գը-խաւոր կրօնքի բաժնոված են մա-հմէտա-կան, հոմէական, եւաքիական եւ բողո-քական: Թագաւորը հոմէական է:

Նոյն ժամը պատմու ծանին երկուքն ալ սեւամորթ են եւ եկեղեցական, մէկը քա-հանայ է եւ միւսը սարկաւագ: Մտնք թէպէր թագաւորին կողմանէ Վարդի-պիտան Պ. Սարաչչին կայսեր գրոված նա-մակ մը բերած են մայրաքաղաքիս դաղը-ացուց դեսպանին:

— Բրուսայի լոպիւր մը հետեւեալ դէպքը կը պատմէ:

«Բրուսայի լոպիւր մը մէջ ռապիւր (խա-խաւ) մը կայ որ ամենուն յարգի եւ սիրելի եղած է: Վերջին բնակիչները այս անձին պատիւ մը ընելու համար հարուած վաճառականի մը առաջարկով թիւնը լո-րոշեն որ տակաւ մը գլխի ընծայ տուն ուսու-պիին: Լոպիւրիս զի ամեն մարդ մասնա-կից ըլլայ այս ընծայաւորութեան, կո-րոշեն դարձեալ որ ամեն մարդ շնչ մը գլխի բերէ ու տակաւին մէջ լիցնէ: Ռապիւրի շնորհակալութեամբ ընդունեց իր ժողովուրդին ընծայ եւ տակաւը գրու-

շաւթամբ իր մտանին մէջ տեղաւորեց:

Բայց որչափ մեծ եղաւ խեղճ ուսու-պիին դարձանք երբոր գլխին համը նայել ուղիւ տեսաւ, որ Վանա զալիկացուց հարսանիքին մէջ եղած հրաշքին հակա-ռակը կատարուի է: Վանիին տեղ ջուր դուռ:

Իր բարեմիտ ժողովուրդը զրեթէ ամենեւեւ առանձնակի մտածեր են, թէ շնչ մը ջուրը տակաւին մէջ լիցնելով առնել այն չափ գլխին մէջ անշուշտի կը մնայ: Վարդիպիտան ամենեւեւ ասանկ մտածե-րէն:

— Սարաչչին լոպիւր եւ ռապիւր թիւնը մէջ գործոված եղեւ լոպիւր ին-ները զալիկու փայտը պատերազմի ուսու-տունէն դուռը կաղմոված յանձնարարա-կան ժողովը՝ իր գործը լիցնելու տես-չութեան կանոններու: օրինակ մը շարադ-րեց, որով տեղական իշխանութիւնը կու-րող պիտի ըլլայ ազատարար զօրեւել ա-մեն ազգի եղեւնադործները:

Յանձնարարական ժողովին անդամ եղող թարգմանները ժողովին տեղեկա-զիւրը ստորագրեցին որ դեսպաններուն խրկովեցաւ:

— Լոպիւրիս լոպիւր մը ինտի-անայի բնակիչներուն ըսած հետեւեալ ծիծաղելի գործը կը պատմէ:

«Նոյն ժամը ամեն մէջ իրիկուն մը լու-սինը իր լոպիւր անցնելէ ետեւ, տիւ-րականէն աւելի կարծիք գոյնով մը բլուրի մը ետեւէն ծաղեցաւ: Վերջին խրկովե-րը անոր վրայ արեւն գոյն մը նշարելով՝ հետեւեցուցին թէ առաջվանէ ծանուցված պոչով աստղէն է, որ լուսնի դիմակը ա-ռած արագութեամբ կը վազէր կուգար բոլոր երկրագունդը եւ մասնաւորապէս իրենց քաղաքը ջախջախէր: Սարաչչին լոպիւրիս վրայ ամեն մարդ ձեռ-վանի վեր վերցնելով սկսան աղօթքներ ընել ամեն կերպ աղաղակներով ու լացերով:

Բայց կարծես չէին կրնար առանց պատերազմի թշնամոյն գաղտնանք սպա-սել: Ուստի հրեւի տղաքար զանգա-նները ամենայն գործութեամբ հանգուցին: Վարդիպիտան իր ամեն կողմանէ վազցնել եկան կրակ մարիւտ գործիքներով, եւ ձեռքերէն ալ մէկ մէկ նիղալ բռնած պո-չաւոր աստղը ջուրով խորելու կարա-նային թէ որ իրենց մօտեցաւ ըլլար: Մտնք չեկաւ: Ուստի իրենց ջոհանք-ը ետ տանելով՝ այս կործմարդիկը ի-րարու խնդակից լըլըլային որ իրենց արի-ական կեցուածքով հրէշ վախցուցին:»

— Նոյն ժամը լոպիւրիս գրոված նամակները լուր կուտան, թէ Մարտիանի եւ Պա-ղիսիին հոմէական յուսաց Պատրիարքը արեւելեան քրիստոնէից գործածած հին (Յուսան) տուժարը վերցնել եւ Լուր-պիւր մէջ գործածված նոր (Վրիգորեան) տուժարը իր ժողովուրդները ընդունել ու դորձածել տալ ուղեւորն պատմաւոր հոմէական յուսաց մէջ ծագած երկ-պատկաւ թիւնը՝ առիթ եղեր է Նոյն-սանդիւր բնակող 40 երեւելի եւ հա-րուստ գերդաստաններու՝ հոմէական եւ կեղեցիկ բաժնովելու եւ վերտին յու-նաց եկեղեցւոյն դառնալու: Սարաչչին լոպիւրիս պատմաւոր կրօնական մեծա-հանգիստ արարողութիւններ եղեր են Լ-ղէքսանդրիոյ մէջ:

Նոյն ժամը լոպիւրիս կը գրեն նաեւ, թէ տեղեւոյն իշխանութեանը եւ Վարդի-պիտանի մէջ վեճ մը պատահեց:

Նիւպատար քառասուն չափ սեւ գրեր գներ է Լուրիպի խրկելու համար: Նոյն ժամը կառավարութիւնը մասնա-ւորով՝ որ զերեւոյն առուստուրը Երկրպետի

էութիւնը զիտաւորապէս կրօնքին վրայ հիմնեալ է եւ այն երկուքը անբաժանելի են:

Սարաչչին ուրիշ տպացոյցնալ ասէ, որ հայ մը որ եւ ինչ պատճառաւ կրօնքը փոխելու ըլլայ՝ ազգն ալ կ'ուրա-նայ, եւ չէ կեցածութեամբ կամ ազգութեամբ եւ կամ վեճի խորութե-թեամբ իր ազգէն անարդուելուն համար, այլ բնականապէս սիրտը կը պաղի, կ'ան-ջատի իւր ազգէն, ըստ որում՝ կրօնիւք կարգած էր անոր հետ եւ այն կարգը լուծեալ է:

Թուրքիա ոմանք այս վերջի աւար-կութեան ալ հակառակ են: Բայց այնու-ցիկ՝ տղիտութիւնն է որ կրօնքին հետ ազ-գըն ալ ուրաքընել կուտայ: Քանզի լու-սաւորեալ անձինք, կըսեն, կրօնքին փո-խելով իրենց ազգէն չեն հրաժարիր: Ե-հա՛ օրինակ ըլլայ, կը յարեն, ազգին մէկ մասը, որ կրօնիւք տարբեր է: Լուսա-ւորեալ կողմը ազգին ընդհանրութեան հետ կարգած է, եւ ազգային աւանդու-թեանց հաւաքատ, իսկ տղիտ կողմը իւր արմատէն բաժանեալ է եւ երբեք չուզեր ծանաչել զայն:

Սարաչչին կը պատմանան թէ ալ իս-սիրութիւնը ինքնամէկ զգածուէն մէ-նան որդեւորութեան, եւ ոչ թէ ստա-ցական: Եղիւ մը իւրաքանչիւր անդամը բնական եւ անզգայն համակրութիւն մը կը կրէ առ իւր ազգը, որ ինչպէս յառա-ջագոյն բացատրեցինք՝ հայրենիաց սիրով կը բորբոքի, եւ եթէ հայրենիքը մեռեալ է՝ կրօնիւք կը տանայ գլխաւորապէս եւ

բարբառով: Սարաչչին կը խոստովանի իւր կրօնի սկզբնայն տեղը ըլլալու կարող է: Բայց այն զգացումները յարաբերու-թեամբ կրօնի տարած: Եղիւ մը անձնաւորութեան անհատականութեան հետ: Սարաչչին իւր բնական զգածմանց կը հետեւի, քան-զի ինչպէս որ ուրիշ անգամ հաստատած ենք, կրօնիւք կարգած էր անոր հետ եւ այն կարգը լուծեալ է: Իսկ միւս կողմը (որով վերահան զգածմանց կը յարգենք եւ որ իր քաղաք մասին մեր համարածը զրաւած է), առաջինական նկատմամբ մը սովորութեանց եւ իւր սկզբնայն յարա-բերութեան համար կընդունի մայր ազգը, քան թէ բնական զգածմամբ եւ ներքին հա-մոզմամբ:

Սարաչչին այն լուսաւորեալ կողմը քով գիտէ թէ ժողովուրդ մը որոյ ան-գամները կրօնիւք կարգած են իրարու հետ՝ ազգաց յիշատակարանին մէջ տը-ձանագրուելու արժանի չէ եթէ ազգի մը զիմակով չի ներկայանայ:

Եւ ահա այս նկատմամբ, որ մայր ազգին կնիքը եւ տիպոգրֆը կը կը-րէ, որոյ հետ բարբառով միայն կար-ուած է:

Սարաչչին թէ նշմարելու ըլլանք, որ այն տարբեր կրօնիւք ժողովուրդները ազգին ընդհանրութեան օգտին համար ամենապիտեղ գոհ մը անգամ չեն առներ, եւ անոր թէ նիւթական եւ թէ բարոյա-կան յառաջագնացութիւնը կատարեալ անտարբերութեամբ կը նկատեն (եւ այս յանդիմանութեամբ յիշելու իրաւունքը չու-նինք, քանզի մեր յառաջագոյն ըսած-

ներուն բնական հետեւութիւնն է), յայն-ժամ կրօնքը երեւակայնութիւնն է հա-րազատութեամբ:

Սարաչչին, եթէ լուսաւորութիւն բառը ինչպէս որ զիտենք՝ անտարբերու-թիւն չնշանակիր ի մասին կրօնի, մեր առած բացատրութիւններէն կը հետե-ւի թէ հայրենիքէն բաժանեալ ժողովուր-դի մը կրօնական մասերը չեն կրնար ու-նենալ առ մայր ազգն եւ այն համակրու-թիւնը՝ զոր մէկ մասին անգամները կը-կրեն առ իւրաքանչիւրս:

Եղիւ մը երեւակայական կամ շնչու-առարկայ մը չէ, որ մարդիկ իրենց մտաց մէջ կրնան անգամ ըլլալու իրաւունք ստանան, այլ այնպիսի հաստատու-թիւն մը, ընկերութիւն մըն է, որ իւր անգամներէն զանազան տիպոգրֆեր կը պահանջէ եւ մեծամեծ պարտականու-թեանց ներքեւ կը ձգէ գնաստ:

Հարկաւ ընթերցողը կը հասկնայ, որ այս նիւթին վրայ ընդարձակ ձուռելու դիտաւորութիւնը չունինք, այլ միայն կը ջանանք քանի մը խօսքով հաստատե-լու այն օրէնքը որ կրօնաւորապէս հայ-րենիքէն զուրկ ժողովուրդ մը իւր կրօնա-կան հզօր շնչանին մէջ պատմաւորելու, ամբողջութեամբ պահպանելու համար:

Սարաչչին ազգեցութեան վրայ այս հարեւանցի խորհրդածութիւնները ընե-լն ետք՝ քանի մը խօսք ալ ազգային բար-բառին վրայ բնեք, որ ազգի մը եւութեան երրորդ տարրն է:

Սարաչչին հետեւեալ ըսաւ:

4. 10. 1980 : 21.04.1980